

при прекаранияме много добре, - мей донесе се, баби донесе се
Как прекарвахте - Как сте се отдели?

7. ЛЕКЦИЯ Все: Как е моят любим сезон

Лъш късмѣт

и защо

Вчера прекарвахме много приятна вечер. Един от нашите колеги имаше рожден ден и ни покани на гости. Събрахме се една приятна компания. Той пригответи разни вкусотици и ни предложи хубаво вино и домашна ракия. Изненадахме се, че е такъв добър готвач, но по-късно си призна, че му е помагала и неговата приятелка. Аз донесох хубави площи и касети. Цяла вечер ядохме и пихме, даже танцувахме, но най-вече се наприказвахме. За пръв път от дълго време насам се събрахме всички заедно.

По-късно разбрахме, че е поканен още един наш приятел, който обаче не дойде. Всички се чудихме, защо - знаехме със сигурност, че нито е болен, нито е зает. Отначало си помислихме, че просто се баби някъде и ще дойде по-късно, но след това вече започнахме да се притесняваме за него. Опитахме се да му звъннем по телефона, но не го намерихме. Притеснихме се още повече и даже питахме в полицията, но ни успокоиха, че нямат информация за някакви произшествия. След това решихме, че сигурно няма нищо страшно. Утре ще се изясни, защо не е дошъл.

26.11.11
A: - Ти защо не дойде?

B: - Не чух будилника.

A: - Че ти спал ли след обяд?

B: - Да, защото ^{вня гон} завчера работих до късно и бях ^{неотиче} безкрайно уморен. Защото се в една изключително интересна статия и съвсем забравих за времето.

A: - Защо не се обади да ни предупредиш да не те чакаме?

B: - Вече беше късно, а не можах да намеря домашния ти телефон.

A: - Ти знаеш ли, че звъняхме дори в полицията? Страхувахме се да не би да ти се е случило нещо. А ти през цялото време си си спал?!

B: - Е, какво да направя, случи се. Не можах да запала и колата.

A: - Как така? Нали я даде на сервиз оня ден?

B: - Да, и уж всичко трябваше да е наред. След това се качих на един тролей, който пък ни остави наред пътя. Накрая се отказах съвсем и се върнах вкъщи. Вече нямаше смисъл.

A: - Затова ли не те открихме по телефона? И кога се прибра? - се върна

B: - Взех такси, но шофьорът отказа да ме закара до нас, понеже нямаше достатъчно пари. Само като си представих, че трябва да ходя пеш в това време, направо ми прилоша. Но нямаше друг избор.

A: - Че каквò му бѣше на врѣмето?

Б: - Вие не забелязахте ли какъв дѣжд се изсипа снòщи? Докато се прибе-
ра, успя́х да си намòкря нѣ сàмо сакòто и панталòна, но и ризата.
Обувките сегà са направо за изхвѣрляне!

A: - Че ти не си ли взѣ чадѣра?

Б: - Нали уж бях с колàта!

A: - Е, на товà му се вика лòш кьсмѣт!

прекарàм -аш *dok.* strávit
рождѣн дѣн *m.* narozeniny
събера се -еш *dok.* sejít se
компания *f.* společnost
пригòтвя -иш *dok.* připravit
вкусотия *f.* dobrota
предлòжа -иш *dok.* navrhnout, nabídnout
ракия *f.* rakija, pálenka
изненадам се -аш *dok.* překvapit
готвач *m.* kuchař
призная -еш *dok.* přiznat (se)
плòча *f.* deska
танцúвам -аш *ned.* tancovat
наприказвам се -аш *dok.* ^{пови́дал си} výpovídat se
видя -иш *ned.* vidět
чúдя се -иш *ned.* divit se
сигурност *f.* jistota
бòлен *adj.* nemocen, nemocný
заѣт *adj.* zaneprázdněn, obsazený
бàвя се -иш *ned.* zdržet se
звѣнна -еш *dok.* zatelefonoval
звѣнйà -иш *ned.* telefonovat
успокоя -иш *dok.* uklidnit
произшѣствие *n.* nehoda
изяснйà -иш *dok.* vyjasnit, zjistit
будилник *m.* budík
викам -аш *ned.* říkat, křičet
че *cop.* že, copak
докатò *cop.* zatímco, než

зàвчера *adv.* předevečirem
безкрайно *adv.* nekonečně
зачетà се -еш *dok.* začíst se
стàтия *f.* článek, stat'
забравя -иш *dok.* zapomenout
предупредя -иш *dok.* upozornit, ^{varovat}
страхúвам се -аш *ned.* mít strach
запàля -иш *dok.* zapálit
запàля колàта *nastartovat*
уж *part.* prý
нарѣд *adv.* v pořádku
наспрѣд *prep., adv.* uprostřed
път *m.* cesta, silnice
отказвам се -аш *ned.* vzdávat se
открйà -еш *dok.* odhalit
откажа -еш *dok.* vzdát se, zřící se
понѣже *cop.* protože, poněvadž
прилошѣе ми *dok.* neosob. udělá se
ми nevolno
забелѣжа -иш *dok.* všimnout si
изсипя -еш *dok.* vylít, vysypat
намòкря -иш *dok.* namočit
изхвѣрляне *n.* vyhození
чадѣр *m.* deštník
лòш *adj.* špatný, zlý
лòш кьсмѣт *m.* smůla
направо *adv.* přímo
представя си -иш *dok.* představit
si

DALŠÍ SLOVÍČKA K LEKCI

кабинѐт <i>m.</i> pracovna, kabinet	сѣщ <i>adj.</i> stejný, týž
лѐкарски кабинет ordinace	стрѹвам -аш <i>ned.</i> stát, mít cenu
мѐсец <i>m.</i> měsíc	любѐзност <i>f.</i> laskavost
поддѣржам -аш <i>ned.</i> podporovat	късно <i>adv.</i> pozdě
подкрѐпа <i>f.</i> podpora	непремѐнно <i>adv.</i> určitě
къса <i>f.</i> pokladna	тѐзи пѣт <i>adv.</i> tentokrát
нѐмер <i>m.</i> číslo	смѐтка <i>f.</i> účet, počty
поднасям -яш <i>ned.</i> předkládat	незабавно <i>adv.</i> neprodleně
няколко дѹши několik lidí	прозѐрец <i>m.</i> okno
завѣршвам -аш <i>ned.</i> dokončovat	омѣжена <i>adj.</i> provdaná
мнѐние <i>n.</i> názor, mínění	указател <i>m.</i> телефонен у. seznam
оплаквам се -аш <i>ned.</i> stěžovat si	случайно <i>adv.</i> náhodou
стих <i>m.</i> verš	всѐ <i>part.</i> (zde) jistě
възложа -иш <i>dok.</i> uložit	етаж <i>m.</i> patro
съвѣтвам -аш <i>ned.</i> radit	следѐбед <i>adv.</i> odpoledne
снощи <i>adv.</i> včera večer	завчера <i>adv.</i> předevčirem
извиня -иш <i>dok.</i> prominout	току-що <i>adv.</i> teď právě
блок <i>m.</i> dům, blok	изложба <i>f.</i> výstava
наизуст <i>adv.</i> nazpamět'	

TÁZACÍ ZÁJMENA

System tázacích zájmen v bulharštině se neliší od českého. Jediný zásadní rozdíl je jen v tom, že stejně jako ostatní jména v bulharštině se ani **tázací zájmena neskloňují**. Jedinou výjimkou je zájmeno **кой**, které má ve spisovné bulharštině kromě nominativu tvary **кого** a **кому** на кого

Тáже се на:	sg.			pl.	Pře- klad
	m.	f.	n.		
osobu	кой (кого, кому)				kdo
пředmět	каквѐ, щѐ				co
určení	кой	коя	коѐ	кои	který
vlastnost	какъв	каквѐ	каквѐ	какви	jaký
vlastníka	чий	чия	чиѐ	чий	čí
	на кого				

Tvaru zájmene кѡѣ (kdo) se užívá pro dotaz na podmět, tvaru когѡ potom pro dotaz na přímý předmět (когѡ *вѣждам*), кому je knižní a zastaralý tvar pro dotaz na předmět nepřímý (*Кому* *е* *нужно* *това?*). V této funkci se běžně užívá spojení на когѡ. Také pro další funkce se užívá tvaru когѡ ve spojení s předložkami: *на когѡ* *давам*, *без когѡ*, *с когѡ*, srov. obdobné užívání dlouhých tvarů osobních zájmen).

Poznámky:

1. Zájmeno кѡѣ je homonymní ve významu kdo a který ve tvaru pro mužský rod. Podobně je homonymní zájmeno какѡѡ (co) a zájmeno какѡѡ ve tvaru pro střední rod какѡѡ (jaké).
2. Zájmeno чѣѣ je poněkud vzácnější, běžně se užívá pro vyjádření zájmena či spojení на когѡ.
3. Zájmeno какѡѡ je ve významu co častější než zájmeno щѡ.

VZTAŽNÁ, NEURČITÁ A ZÁPORNÁ ZÁJMENA

Zájmena vztažná se tvoří v bulharštině na rozdíl od češtiny připojením částice то k zájmenům tázacím. Tvoření neurčitých a záporných zájmen ze zájmen tázacích je v bulharštině obdobné jako v češtině. Zájmena označující osobu mají stejné pádové tvary jako výchozí zájmeno коѣ a platí pro ně stejná pravidla užívání.

ZÁJMENA VZTAŽNÁ

Vztahuje se k	sg.			pl.	Překlad
	m.	f.	n.		
osobě	кѡѣто, когѡто, (комѣто) <i>на когѡто</i>				kdo, jenž
předmětu	какѡѡто, щѡ				co, jenž
určení	кѡѣто	коѣто	коѡто	коѣто	který, jenž
vlastnosti	какѡѡто	какѡѡто	какѡѡто	какѡѡто	jaký, jenž
vlastníku	чѣѣто	чѣѣто	чѣѣто	чѣѣто	čí
	на когѡто				

Poznámka: Vztažné zájmeno на когѡто stojí за podstatným jménem, k němuž se vztahuje, t. j. vlastně na druhém místě ve větě vedlejší (Това са книги от един твоѣ колега, ѣмето на когѡто обаче забравих. - To jsou knihy od jednoho tvého kolegy, jehož jméno jsem ale zapomněl).

ZÁJMENA NEURČITÁ

Tvoření	Příklady	Překlad
<u>ня-</u> (<u>не-</u>) + tázací zájmena	някой, <u>нѐщо</u>	někdo, něco
<u>еди-</u> + tázací zájmena	ѐди-кой, ѐди-каквѐ	kdosí, cosí
vztažná zájmena + <u>и да е</u>	кѐйто и да е	kdokoli
tázací zájmena + <u>да е</u>	кѐй да е, щѐ да е	kdokoli, cokoli
tázací zájmena + <u>-гѐде</u>	кѐй-гѐде, щѐ-гѐде	kdokoli, cokoli
<u>било</u> + tázací zájmena	билѐ кѐй, билѐ щѐ	kdokoli, cokoli

Poznámky:

- Připojením částice си za neurčité zájmeno typu някой, ѐди-кѐй (някой си, ѐди-кѐй си) se zesiluje jeho význam. Tyto tvary jsou častější.
- Jako neurčitého zájmena se užívá i číslovky еѐдин (nějaký). *една човек*

ZÁJMENA ZÁPORNÁ

Tvoření	Příklady	Překlad
<u>ни</u> + tázací zájmena	никой, <u>нищо</u> , никой, никоя, никое, никои никаквѐ, никаква, никакво ничий, ничия, ничие, ничии	nikdo, nic <u>žádný</u> nijaký, žádný ničí

на никого

CVIČENÍ

1. Opakujte po učiteli. Všímejte si českých překladů zájmen.

a) věty s tázacími zájmeny:

Кѐй звънѝ на вратѝта?

Kdo zvoní u dveří?

Каквѐ ще прѝвиш утре?

Co budeš dělat zítra?

Кѐй цвѝт обѝчаш?

Jakou barvu máš rád?

На коѝ улица живѝеш?

Ve které ulici bydlíš?

С каквѐ впечатлѝние остѝваш?

Jaký máš z toho dojem?

Каквѝ филми ти харѝсват?

Jaké filmy se ti líbí?

На когѐ е тѝзи чѝнта?

Čí je tahle kabelka?

b) věty s neurčitými a zápornými zájmeny:

Ще попитам някого.	Někoho se zeptám.
Искам нещо да ти кажа.	Chci ti něco říct.
Имам среща с някакви художници.	Mám schůzku s nějakými výtvarníky.
Ще купя каквото и да е.	Koupím cokoli.
Недей да казваш <u>никому</u> . <small>на никого</small>	Neříkej to nikomu.
Отговорът му е <u>що-гъде</u> <small>горе-долу</small> <u>правилен</u> .	Jeho odpověď je jakž takž správná.
Никой човек няма да се съгласи.	Žádný člověk s tím nebude souhlasit.
Не ми трябва <u>никаква</u> помощ.	Nepotřebuji žádnou pomoc.

c) věty se vztažnými zájmeny:

Как се казва човекът, който се обажда?	Jak se jmenuje ten člověk, který volá?
Търся същите ски, каквито имаш ти.	Sháním stejné lyže, jako máš ty.
Писателят, чиято книга излиза тази седмица, ще дойде в София.	Spisovatel, jehož kniha vychází tento týden, přijede do Sofie.
Познаваш ли това момиче, чантата на което остана тук?	Znáš tu dívku, jejíž kabelka tu zůstala?

2. Utvořte otázky, které se táží na zvýrazněné výrazy ve větách.

Vzor: Търся българската енциклопедия. - Какво търсиш?

- Искам червено вино.
- Пред лѐкарския кабинет чакат само няколко души.
- През месец юли ще си вземем отпуската.
- Тѐхният син завършва медицина.
- Тази книга е на Борис.
- Ще върна тази книга на Ангел.
- Аз четя книга по философия.
- Аз четя тази книга, която имам от тебе.
- Ние поддържаме мнението на директора.
- Очакваме подкрепа от директора.
- Касата се намира в стар номер пет.
- Тѐ вървят по улица "Оборище".
- Вие сте от град Банско.
- Банско е малък хубав град.
- На гостите им поднасят кафе и сок.
- Ще отида на гости при приятелите си.
- Искам да говоря с инженер Димитров.
- Тя особено харесва бели дрехи.
- Трябва да си купиш зимни обувки.
- Обажда се майка ти.

3. Odpovídejte na otázky kladně (pomocí neurčitého zájmena) a záporně (pomocí záporného zájmena).

Vzor: Кой ще дойде? - Някой сигурно ще дойде.
Никой няма да дойде.

1. Кой ще му каже? 2. Когò ще викат? 3. На когò трябва да се обадим? 4. Каква задача ще ни възложат? 5. Коя възможност ще изберем? 6. На когò е тази идея? 7. Чий са тези книги? 8. С когò ще се съветваме? 9. На когò ще се оплаква тя? 10. Кой ще те пита? 11. Кой ще дойдат за вечеря? 12. Какви книги ще продаваш? 13. Какво ще ти подари? 14. Кой трамвай отива до университета? 15. На когò са тези чехли? 16. Когò търсите?

4. Přeložte do češtiny. Všimněte si významu slova един ve funkci neurčitého zájmena.

1. ^{Окуравя} Едно време ^{Всички} те си сътрудничаха. 2. Един баща винаги ще се притеснява за децата си. 3. ^{Аз съм} Един ден ще завърша и аз. 4. Какво искате от един студент! 5. ^{Аз съм} Търси те една жена. 6. ^{Дискретно} Трябват ми един речници, които трудно се намират. 7. ^{Аз съм} Видяхме се в един магазин. 8. В един момент си помислих, че няма да успея. 9. Тò пък един грижи! 10. Няма ли тук да се намери една писалка?

5. Doplňujte příslušná vztažná zájmena.

1. Винаги изпълнява, ... обещае. 2. Колегата, с ... говорихте, не è тук в момента. 3. Книгите, ... търсите, са горе на рафта. 4. Човекът, ... трябва да се извиня, излезе. 5. Вчера вали дъжд, ... от години не помня. 6. Ще направя, ... е необходимо. 7. Напомни ми за всичко, ... трябва да вземе със себе си. 8. Студентите, ... резултати са по-високи от средни, ще минат без изпит. 9. ... се учи, ще сполучи. 10. Списанието, ... четете, интересно ли е? *когато ви даде напътствие, което ви е най-добре*

6. Odpovídejte podle vzoru.

Vzor: Коя пола да ти дам, червената или черната? - Дай ми която и да è.

1. Когò да поканим, Пенчо или Митко? 2. Кой вестник да ти купя? 3. Какво вино предпочиташ, червено или бяло? 4. Какви билети да търсим? 5. Чий преводи да публикуваме? 6. Кой трамвай да вземем за гарата? 7. На когò в катедрата да предам книгите? 8. Кой лекар ви трябва? 9. Кой ще те съветва? 10. Какви чаши да извадя, голèми или малки?

7. Přečtete a přeložte telefonický rozhovor.

- Ало! Семейство Трифонови? Кой е на телефона?
 - Да. Кой се обажда, моля?

- Невѣна Кожухарова. Търся Цвета.
- Кого търсите?
- Цветана Йорданова. Извинете, с кого говоря?
- Аз съм Евгени Трифонов. Коя е тази Цветана?
- Дъщерята на Трифонов. Тя е жена на брат ми, инженер Йорданов и живеят заедно с родителите на Цвета.
- А, в такъв случай имате грешка. Явно търсите друг номер. В нашия блок има две семейства Трифонов.
- Кой е телефонният им номер, моля?
- Потърсете го в указателя, не го знам наизуст. Вероятно в момента у тях няма никой, всички са на работа.
- А случайно да знаете по кое време се прибират в къщи? Трябва да предам на Цвета нещо много важно.
- След шест часа все никой ще намерите. Ако искате, мога да им кажа да ви се обадят или да им предам някаква друга информация. Съседи сме. живеем на един и същи етаж. Нящо няма да ми струва.
- Само ги помолете да ми се обадят. Имат ми телефона. Аз ще съм си в къщи. Много ви благодаря за любезността.
- Няма нищо. Всичко хубаво. До чуване.

8. Přeložte do bulharštiny.

1. Nikdo nic neví. 2. Nikomu nic neřekl. 3. Nikoho to nezajímá. Nedostává žádné odpovědi. 4. Někdo ji hledá. 5. Kdo tam půjde? 6. Někomu se to nelíbí. 7. Jaký je ten román? 8. Kterou možnost si vybereš? 9. Co tam vidíš? 10. Jaký máš na tu otázku názor? 11. Něco ti dám. 12. Nic ti nedám.
- мислене по този въпрос.*

9. Doplnujte vhodná zájmena.

1. При ... сте на гости? 2. На ... улица живее дъщеря ви? 3. ... номер нбсите? 4. От ... се оплаквате? 5. ... ви боли? 6. Познаваме се от ... години. 7. ... сте работили? 8. От ... време сте в София? 9. Донесох ви книгата, ... още нямате. 10. С ... се занимавате? 11. ... и да каже, все не му вярват. 12. ... и да звучи нескромно, тя е най-подходяща. 13. ... преподавател търсите? 14. Това, ... знаете за случая, трябва да кажете. 15. Поканих *мисл* ... приятелки. 16. Той донесе ... касети и плочи. 17. Купи ми ... вестник! 18. *Тя* Това изглежда ... прилично. 19. ... те посвѣтваха те? 20. Тук няма ... хляб.

MINULÉ ČASY SLOVES V BULHARŠTINĚ. AORIST

Oproti češtině má bulharština **daleko více rozvinutý systém slovesných časů**. Kromě **čtyř časů absolutních** (vztažených k okamžiku promluvy) má bulharština i **pět časů relativních** (vztažených k jinému ději nebo okamžiku). Doposud jsme z časů absolutních probrali **prézens** (děj probíhá v okamžik promluvy) a **futurum** (děj proběhne nebo bude probíhat po okamžiku promluvy), nyní se seznámíte ještě se dvěma absolutními minulými časy, **aoristem** a **perfektem** a dvěma minulými časy relativními - **imperfektem** a **plusquamperfektem**. Pomocí těchto gramatických tvarů vyjadřuje bulharština různé pojetí a různou časovou lokalizaci minulých dějů.

AORIST vyjadřuje děj, který proběhl nebo probíhal v určitém okamžiku nebo časovém úseku v minulosti a skončil před okamžikem promluvy (proto se ho užívá především u sloves dokonavých, srov. též bulharský termín минало свършено време), příznačná je pro něj **konkrétnost a lokalizovanost děje**.

IMPERFEKTUM vyjadřuje děj, který probíhal nebo proběhl **současně s nějakým jiným dějem minulým** nebo v minulém okamžiku, neobsahuje žádnou informaci o jeho průběhu nebo ukončení v okamžiku promluvy, **děj se pojímá jako proces v minulosti** (proto se ho užívá především u sloves nedokonavých, srov. též bulharský název минало несвършено време).

PERFEKTUM vyjadřuje minulý děj nelokalizovaný přesně do určitého okamžiku nebo časového úseku v minulosti, srov. také bulharský název минало неопределено време. **Konstatuje děj jen jako minulý fakt**, zpravidla zahrnuje i přítomnost **výsledku tohoto děje v okamžiku promluvy**.

PLUSQUAMPERFEKTUM vyjadřuje děj, který proběhl nebo probíhal **před jiným dějem minulým nebo před jiným okamžikem v minulosti** (srov. bulharský název минало предварително време), obvykle bez přesné časové lokalizovanosti, s důrazem na **rezultativní význam** u sloves dokonavých a na **procesuální význam** u sloves nedokonavých .

Všem těmto minulým časům odpovídá v češtině **jediný čas minulý, préteritum**. Další výše uvedené rysy vyjadřuje čeština pomocí vidu slovesa nebo kontextu. Navíc rozdíly ve tvarech a významech jednotlivých minulých časů v bulharštině nevedou vždy k jednoznačně vymezenému užívání, takže je jejich aktivní zvládnutí pro Čechy obtížné. Konkurence minulých časů také vede k velmi častému využívání **prézentu historického**.

+Samostatný - Korox - aorist

- Poznámka: 1. Kromě uvedených časů existují v bulharštině ještě další čtyři relativní časy, z nichž tři jsou minulé a jeden budoucí.
2. Celý časový systém se dále komplikuje kategorií přímé a nepřímé výpovědi, která vyjadřuje, zdali mluvčí byl svědkem děje o kterém mluví, je o něm přesvědčen, nebo zdali o něm jen slyšel, nebo má jiný důvod o něm pochybovat.

AORIST

more complete

Tvoření aoristu závisí na zakončení tzv. minulého kmene, tedy základu, který odpovídá v češtině základu sloves po odtržení infinitivní přípony (např. nés-t, brá-t, prosí-t, trpě-t, děla-t apod.; pro orientaci uvádíme dále české slovesné typy, které odpovídají slovesům příslušejícím do jednotlivých skupin).

Koncovky aoristu jsou stejné u všech sloves:

	sg.	pl.
1.	-x	-хме
2.	--	-хте
3.	--	-ха

Poznámka: Homonymie tvarů ve 2. a 3. os. sg. vede k častějšímu užívání osobních zájmen.

Minulý kmen může končit buď na souhlásku nebo na samohlásku. Jeho tvar lze určit po odtržení koncovky aoristu.

1. Na souhlásku končí minulý kmen jen u nečetných sloves 1. konjugace, např.: четá, -неса, отіла, вліза, преведá, облекá (české typy nésti, péci). Mezi kmen a aoristovou koncovku se vkládají samohlásky o (v 1. os. sg. a ve všech osobách pl.) nebo e (ve 2. a 3. os. sg., před tímto e nastávají hláskové změny), takže tvary aoristu těchto sloves jsou tyto:

	sg.	pl.
1.	-ох	-охме
2.	-е	-охте
3.	-е	-оха

четá = чѣтох, чѣте, чѣте, чѣтохме, чѣтохте, чѣтоха;

облекá - облѣкох, облѣче, облѣче, облѣкохме, облѣкохте, облѣкоха

Přízvuk je u tohoto typu aoristu na kmeni. Tím se také jediné mohou lišit tvary 3. os. sg. aoristu a přezenta některých sloves (чѣте - чѣрѣ).

2. Na samohlásku končí základ pro tvoření aoristu u všech ostatních sloves. Tato samohláska se při připojení koncovek zachovává, např.:

	sg.	pl.
1.	-ах, -их	-ахме, -ихме
2.	-а, -и	-ахте, -ихте
3.	-а, -и	-аха, -иха

- u převážné většiny sloves 1. konjugace (české typy brát, mazat, tisknout, minout, začít, krýt):

берá - бр^ах, бр^а, бр^а, бр^ахме, бр^ахте, бр^аха

пиша - п^исах, п^иса, п^иса, п^исахме, п^исахте, п^исаха

лѣгна - лѣгнах, лѣгна, лѣгна, лѣгнахме, лѣгнахте, лѣгнаха

п^ия - п^их, п^и, п^и, п^ихме, п^ихте, п^иха

ч^уя - ч^ух, ч^у, ч^у, ч^ухме, ч^ухте, ч^уха

живѣя - живѣх, живѣ, живѣ, живѣхме, живѣхте, живѣха;

- u sloves 2. konjugace (český typ prosit, v bulharštině velmi početný):

ми^сля - ми^слих, ми^сли, ми^сли, ми^слихме, ми^слихте, ми^слиха

уча - уч^их, уч^и, уч^и, уч^ихме, уч^ихте, уч^иха

стро^ия - стро^их, стро^и, стро^и, стро^ихме, стро^ихте, стро^иха;

- u zbylých sloves 2. konjugace, např. върв^я, сед^я, сто^я, вид^я, държ^я, мълч^я, леж^я (české typy trpět a sázet, v bulharštině nepočetné):

сед^я, - сед^ях, сед^я, сед^я, сед^яхме, сед^яхте, сед^яха

леж^я, - леж^ях, леж^я, леж^я, леж^яхме, леж^яхте, леж^яха;

- u všech sloves 3. konjugace (české typy dávat a kupovat):

давам - да^вах, да^ва, да^ва, да^вахме, да^вахте, да^ваха

отгов^{ар}ям - отгов^{ар}ях, отгов^{ар}я, отгов^{ар}яхме, отгов^{ар}яха

куп^увам - куп^увах, куп^ува, куп^ува, куп^увахме, куп^уваха.

Přízvuk je u tohoto typu na stejném místě jako v přítomnosti, pokud je na koncovce, a pokud je na kmeni, buď zůstává, nebo se přesouvá na koncovku (v běžně mluvené bulharštině zejména ve 3. os. sg., pokud jsou tyto tvary homonymní s přítomností).

Sloveso сѣм má aorist: sg. б^ях, (бѣ) (бѣше), (бѣ) (бѣше)
pl. б^яхме, б^яхте, б^яха

Poznámka: Mezi přítomným a minulým kmenem dochází k hláskovým změnám.

Některá slovesa mají aorist nepravidelný, viz příklady v cvičení 9 d.

CVIČENÍ

10. Opakujte po diktorovi 1. a 3. os. sg. a pl. aoristu sloves. Procvičujte si jeho tvoření.

a) 1. konjugace:

чета - четох, чете, четохме, четоха
отнеса - отнесох, отнесе, отнесохме, отнесоха
отида - отидох, отиде, отидохме, отидоха
запбчна - запбчнах, запбчна, запбчнахме, запбчнаха
върна - върнах, върна, върнахме, върнаха
мина - минах, мина, минахме, минаха
седна - седнах, седна, седнахме, седнаха
пожелая - пожелях, пожеля, пожеляхме, пожеляха
открія - открих, откри, открихме, откриха
смѣя се - смях, смя, смяхме, смяха се
пѣя - пях, пя, пяхме, пяха

b) 2. konjugace:

рабѣтя - рабѣтих, рабѣти, рабѣтихме, рабѣтиха
говѣря - говѣрих, говѣри, говѣрихме, говѣриха
получа - получих, получи, получихме, получиха
реша - реших, реши, решихме, решиха
вървя - вървях, вървя, вървяхме, вървяха
видя - видях, видя, видяхме, видяха
държа - държах, държа, държахме, държаха

c) 3. konjugace:

искам - исках, иска, искахме, искаха
има - имах, има, имахме, имаха
гледам - гледах, гледа, гледахме, гледаха
слушам - слушах, слуша, слушахме, слушаха
познавам - познавах, познава, познавахме, познаваха

d) aorist se změnami v kmeni sloves a nepravidelný aorist:

obleka - облякох, облече, облякохме, облякоха
вляза - влязох, влезе, влязохме, влязоха
разбера - разбрах, разбра, разбрахме, разбраха
рѣжа - рязал, рязал, рязал, рязал

пла́ча	- пла́ках, пла́ка, пла́кахме, пла́каха
ка́жа	- ка́зах, ка́за, ка́захме, ка́заха
лѣ́жа	- лѣ́гах, лѣ́га, лѣ́гахме, лѣ́гаха
пи́ша	- пи́сах, пи́са, пи́сахме, пи́саха
мо́га	- можа́х, можа́, можа́хме, можа́ха
забелѣ́жа	- забелѣ́зах, забелѣ́за, забелѣ́захме, забелѣ́заха
да́м	- да́дох, да́де, да́дохме, да́доха
я́м	- я́дох, я́де, я́дохме, я́доха
взе́ма	- взѣ́х, взѣ́, взѣ́хме, взѣ́ха
спра́	- спрѣ́х, спрѣ́, спрѣ́хме, спрѣ́ха
зна́я	- зна́ях, зна́я, зна́яхме, зна́яха
тра́бва	- тра́бваше (neosobní)

11. Převedte věty v aoristu do opačného čísla.

1. Вчѣра тѣй отѣде на лекциѣ. 2. Сно́щи изля́зохте рѣно. 3. Миналата се́дмица тѣ донесе́ пари. 4. Сутринта́ ядохме́ яйца́. 5. Вчѣра тѣ пла́ка мно́го. 6. Послѣдния́ пѣт ти пи́сах аз. 7. В недѣля тѣ игра́ха на ка́рти. 8. Ние́ ни́що не разбра́хме от фи́лма. 9. Тѣ живѣ́ха дѣлго в Со́фия. 10. Аз не чу́х всѣ́чко. 11. Миналия́т мѣсе́ц тѣй не хѣди на ра́бота. 12. Ти благода́ри на Ива́н за всѣ́чко. 13. Тѣ се качѣ́ на трамва́я. 14. Ние́ мълча́хме дѣлго. 15. Днѣс лежа́х до ъбед. 16. Тѣ вчѣра пи́таха за Мари́я. 17. Ние́ ня́махме вре́ме. 18. Ти срѣ́щна ли Пе́тър? 19. Ви́е не гле́дахте ли сно́щи телеви́зия? 20. Онзи дѣн прочѣ́тох мно́го интере́сна ста́тия.

12. Odprovězte na dané příkazy podle vzoru.

Vzor: Отворѣ́те прозѣ́реца! - Ве́че го отво́рихме.

1. Обади́ се на Еле́на!. 2. Кажѣ́ всѣ́чко на Ива́н! 3. Ви́ж днѣ́шня ви́стник! 4. Дове́чера гле́дай непремѣ́нно телеви́зия! 5. Не́ка тѣ вѣ́рне парѣ́те! 6. Не́ка тѣзи пѣ́т ви́е да ку́пите билѣ́ти! 7. Не́ка да ни тѣ́рсят та́м! 8. Ти говори́ с не́го по тѣя вѣ́прѣс! 9. Да́й кни́гата на коле́жката си! 10. Объясни́ на го́стите ни всѣ́чко необхо́димо! 11. Не́ка тѣй са́м да занесе́ матери́алите при ди́ректора! 12. Данѣ́ да успе́е! 13. Ве́рни се в кѣ́щи! 14. Не́ка ги покани́м! 15. Преда́й го ли́чно! 16. Платѣ́те си сме́тката! 17. Непре́менно се посвѣ́твайте с не́го! 18. Отвори́ врата́та! 19. Съгласѣ́те се с предло́жението ни! 20. Да ни пра́тят ътговора не́забавно! 21. Не́ка ни пока́же кѣ́де е това́! 22. Събу́йте се в коридѣ́ра!

13. Přeložte z bulharštiny.

1. Оттам се чу никакъв звук. 2. Не можях да те наморя. 3. Тѣ си трѣгнаха вече. 4. Те донесоха ли зеленчуци? 5. Колата спря пред нас. 6. Тя още не се върна от Прага. 7. Ти с кога говори по телефон? 8. Ние им се молихме но те отказаха. 9. Правихте ли срещи? 10. Търсих те, но не те наморих. 11. Тѣ отидоха на кино. 12. Ти вече отвори ли прозореца? 13. Ние седнахме заедно. 14. Тѣ се познаваха много добре. 15. Аз им пожелах много здраве и успехи. 16. Ние вървихме по улицата, когато ги срещнахме. 17. Почти нищо не разбрах. 18. Трябваше да чакаме.

14. Převeďte věty z budoucího času do aoristu s využitím slov v závorkách.

Vzor: Аз ще получа парите. (вчера) - Аз вчера вече получих парите.

1. Ти ще отидеш до пшата. (вчера следобед) 2. Тя ще излезе много рано тази сутрин. (преди един час) 3. Тѣ ще вземат книгите от библиотеката. (завчера) 4. Борис няма да бъде в София. (още вчера) 5. Тѣй ще замине за Прага. (вчера) 6. Ще си изпия кафето. (вече) 7. Ще я изпратиш на гарата. (преди малко) 8. Ние ще ги посрещнем пред хотела. (току-що) 9. Аз ще купя подарък за майка си. (вчера) 10. Тѣ няма да ни покънят. (и този път) 11. Тѣй няма да я познае. (вече) 12. Ще разгледаме изложбата. (вчера) 13. Днес ние ще станем в седем часа. (и вчера) 14. Ще прочета писмото ти. (сутринта)

15. Převeďte do aoristu. Podle potřeby změňte vid slovesa!

1. Обещавам да се обаждам по-често. 2. Тѣй се приготвя да замине. 3. Ние искаме да си купим билети. 4. Имам още да свърша нещо. 5. Виждам че вече си взе книгата. 6. Кънят ни да дойдем у тях. 7. Ще ходя да изпратя писмото. 8. Гледам да не закъснея. 9. Ще мина да ти оставя превода. 10. Не решавам дали ще отида там. 11. Можеш ли да си купиш билетите? 12. Ще успея да се върна. 13. Ще ти обясня как да стигнеш там. 14. Обяснявам ти, че може. 15. Мислим да почакаме малко. 16. Питате ли дали да им помогнете? 17. Излиза че няма да можем да се справим сами.

16. Přeložte do bulharštiny.

1. Zavolal mi. 2. Kdy jste to rozhodli? 3. Hodně jsme se nasmáli. 4. Učila jsem se na zkoušku. 5. Včera nás viděli. 6. Ředitel měl setkání s

Сид
В. И.
Кимин

našimi hosty. 7. Trval na tom, abychom přišli včas. 8. Znali jste se s ním ze Sofie. 9. Zazvonili jsme a vešli jsme dovnitř. 10. Začal jsi studovat. 11. Psali nám ať přijedeme. 12. Pozval jsi je na zítra. 13. Ta taška ležela pod věšákem. 14. Lehli si brzy. 15. Bydleli jsme u přátel.

17. Určete, jaký tvar vyjadřují slovesa. Všimněte si rozdílu v přízvuku.

1. Ян вѣче говори добрѣ български. 2. Вѣра той говори с Милѣна за България. 3. Рѹмен четѣ за изпити. 4. Снѡши тѡй четѣ "История на България". 5. Лили влѣзе в стаята и затвори вратата. 6. Когато влакът влѣзе в тунѣла, ще стане тѣмно. 7. Затвори вратата, мѡля! 8. Мария даде рѣчника си на Стоян. 9. Тѡй иска тѣ да му дадѣ и учебника си. 10. Иван по принцип не ядѣ месѡ. 11. На обяд тѡй ядѣ само зеленчѹци. 12. Гергана си облѣче само сакѡто, няма ли да ѣ бѣде студѣно така? 13. Тѣ трѣбва да си облѣчѣ тѡпло ѣке. 14. Вѣра той провери за влаковете. 15. Провери сегѡ и за рѣсовете! 16. Тѡй винаги отваря вратата тихо. 17. Кѡй отваря тѣзи пликове? 18. Детѣто ходи на дѣтска градина. 19. Тѣ ходи ли снѡщи на лекар? 20. Не ходи бѡса! 21. Дъщеря ни се учи много добрѣ. 22. Преди две години тѣ учи и английски език. 23. Учи редѡвно, иначе няма да се справиш! 24. Днѣс тѡй се събуди рано. 25. Събуди се най-пѡсле! 26. Събуди ли се на време, ще дѡйде с нас.

18. Slovesa v z\u00e1vork\u00e1ch dejte do aoristu.

1. Тѣ (проявѣ) голяма отговорност и (преведѡ) цѣлия тѣкст. 2. Ние (решѡ) да отидем на Витоша и (поканѣ) и него. 3. Аз не (спѣ) цяла нѡщ и (мѣча се) да си спѡмня за тоѡ. 4. Вие (срѣщна се) случайно, (нямам) уговорка за срѣща. 5. Всички (мълчѡ), никой (не отговоря). 6. Ти (гледам) ли снѡщи филм по телевизия или (четѡ) вѣстниците? 7. Тѡй (изпратя) гѡстите до гарата и пѡсле (приберѡ се) вкѣщи. 8. Снѡщи ти (пия) много и не (спѣ) спокойно пѡсле. 9. Вие тѡзи сѹтрин рано ли (стана), (успѣя) ли да закупите? 10. Те (купя) ли вѣче коледните подаръци? 11. Ние (сложа) книгите в шкафа, а списанията (подрѣдѣ) по рафтовете. 12. Тѡй (не забелѣжа) грѣшката си и (продѣлжа) да пѣше. 13. Влакът за Пловдив (трѣгна) навреме, но (пристигна) сѡс закъснение. 14. Тѣ (спестѣ) пари за нѡва кола, но ги (похарча) за почивка. 15. Аз (събера) цялата група, но ти (не дѡйда).

Информация 51/3,4 - целѡ - отговорение в мѣщ. бр.
Илиева 55 - стр. 120 ->

информация 1 - Учете бр. 23-26-32